

Romas Kalanta gimė 1953 m. vasario 22 d. Alytuje, Elenos ir Adolfo Kalantų šeimoje, kurioje, be jo, augo dar du broliai, vyresnysis Antanas (g. 1945 m.) ir jaunesnysis Arvydas (g. 1958 m.). Iki 1963 m. R. Kalanta su tėvais ir broliais gyveno Alytuje, tuomet šeima persikėlė gyventi į Kauną, Vilijampolę. Romo tėvas dirbo Kauno politechnikumo direktoriaus pavaduotoju, vėliau sandėlininku, mama – Kauno 13-oje vidurinėje mokykloje, aptarnavimo sferoje.

1963–1968 m. R. Kalanta mokėsi Kauno 6-ojoje aštuonmetėje mokykloje, vėliau nuo 1968 m. Kauno 18-ojoje vidurinėje mokykloje. Jo mokyklinėse charakteristikose nurodoma, kad „buvo apsiskaitęs, rašė eilėraščius, sportavo, grojo gitara“, „lėtas, taikaus būdo, gana uždaras, mėgstantis analizuoti, nelinkęs atvirai bičiuliauti“, „kovojo su melu ir neteisybe“.

R. Kalantai rūpėjo tautos egzistencijos problemos, jaudino tautinę ir asmenybės saviraišką varžanti visuomeninė politinė padėtis Lietuvoje. Buvo vienas iš to meto daugelio jaunuolių, kurie, protestuodami prieš sovietinį saviraiškos laisvės varžymą, nešiojo ilgus plaukus. Mėgo „The Beatles“ muziką. Religinga motina vaikus auklėjo katalikiška dvasia, todėl jis niekada neslėpė esąs praktikuojantis katalikas. Dėl jo religinių įsitikinimų ir visuomeninių pažiūrų mokykloje kildavo tam tikrų nesutarimų, 1971 m. jis buvo pašalintas iš komjaunimo. 1971 m. R. Kalanta turėjo baigti vidurinę mokyklą, tačiau jos nebaigė, neišlaikęs istorijos egzamino, nes nesirėmė marksistinėmis-lenininėmis istorijos dogmomis.

Tikėtina, kad Romas jau buvo patekęs į KGB akiratį ir dėl to jam buvo sutrukdyta baigti mokyklą. Tuomet Romas perėjo mokytis į Kauno 5-ąją vakarinę (pamaininę) vidurinę mokyklą. R. Kalantos biografo pabrėžia, kad mokslai jam „nelabai sekėsi“. Kiek tai patikima

informacija, šiandien sunku patvirtinti. Tačiau jo paskutinio trimestro pažymiai penkiabalėje sistemoje buvo tokie: lietuvių k. ir literatūra – 4, rusų k. ir literatūra – 4, algebra – 3, geometrija – 3, istorija – 3, visuomenės mokslai – 3, biologija – 5, fizika – 4, astronomija – 4, chemija – 4, užsienio kalba – 4. Tai liudija, kad R. Kalanta mokėsi vidutiniškai.

1972 m. gegužės 14 d. sekmadienio vidurdienį Kauno miesto sodelyje, prie Muzikinio teatro, netoli anuometinio Kauno m. vykdomojo komiteto, esančio Laisvės alėjoje, protestuodamas prieš sovietinį režimą, R. Kalanta apsipylė benzinu iš trijų litrų stiklainio ir, šaukdamas „Laisvę Lietuvai!“, padegė save. Atskubėję greitosios pagalbos medikai Romą į ligoninę išvežė jau netekusį sąmonės. Pastangos išgelbėti gyvybę buvo nesėkmingos, konstatuoti viso kūno II, III ir IV laipsnio nudegimai. Oficialiais duomenimis, R. Kalanta mirė 1972 m. gegužės 15 d., apie 4 val. ryto. Jo užrašų knygelėje, kuri pateko į KGB rankas, liko įrašas: „Dėl mano mirties kalta tik santvarka“.

To meto Lietuvos patriotiškas jaunimas iš užsienio radijo stočių žinojo, kad 1969 m. Prahoje protestuodamas prieš politinę santvarką susidegino Janas Palachas. Protestuodamas prieš Ukrainos rusifikaciją 1969 m. vasario 10 d. Kijeve bandė nusižudyti Nikolajus Bereslavskis. 1969 m. balandžio 13 d. Rygoje protestuodamas prieš žydų diskriminaciją ir reikalaudamas suteikti nepriklausomybę Čekoslovakijai susidegino žydų tautybės studentas Ilja Ripsas. Visa tai galėjo ir R. Kalantą pastūmėti tokiam sprendimui.

Nujausdama galimą R. Kalantos poelgio įtaką antisovietinių veiksmų proveržiui, ypač tarp jaunimo, sovietinė valdžia siekė užkirsti kelią viešam visuomenės pasipiktinimui per R. Kalantos laidotuves ir informacijos patekimui į užsienį. Todėl, įsikišus sovietiniam saugumui, laidotuvės įvyko gegužės 18 d., 14 val., dviem valandomis anksčiau, nei buvo numatyta, ir kitose, nei planavo artimieji, kapinėse – Romainiuose. 1972 m. gegužės 18 d. į 16 val. numatytas laidotuves prie R. Kalantos namų Panerių g. 34 susirinko gausus būrys žmonių. Paaškęjus, kad laidotuvės jau įvyko, žmonės iš Panerių gatvės patraukė į Kauno miesto sodą, laidotuvėms skirtas gėles padėjo R. Kalantos žūties vietoje, iš tulpių sudėliojo žodį LIETUVA. Kauno politechnikumo pirmakursis Rimantas Baužys gegužės 18-osios p vakare susideginimo vietoje perskaitė prieš dieną parašytą Laisvojo Lietuvos jaunimo manifestą, kuriame kaltino jaunimą persekiojančią KGB ir sovietinę miliciją.

R. Kalantos susideginimas sukėlė spontanišką antisovietinį pasipiktinimą, kuris Kaune, garsėjusiame lietuviška patriotine dvasia, rado tinkamą terpę. Tuo metu Lietuvos jaunimui darė įtaką vinilinės plokštelės su kitokiais, alternatyvios roko muzikos įrašais, sunkiai pagaunami užsienio radijo stočių signalai, pasipiktinimą kėlė sovietinė nomenklatūra su savo beveik neribotomis galiomis, spec. poliklinikomis, spec. parduotuvėmis ir kitomis privilegijomis.

Jaunimo protesto žygis nuo R. Kalantos namų iki jo susideginimo vietos išsiplėtė į dvi dienas – gegužės 18-ąją ir 19-ąją – trukusias masines demonstracijas, susirėmimus su milicijos pareigūnais. Žinoma, kad šiose demonstracijose dalyvavo jaunimas ne tik iš Kauno ar Vilniaus, bet ir bendraamžiai iš Latvijos ir Estijos.

Prasiveržė ilgai slopintas protestas dėl Lietuvos pavergimo, rusinimo, žmogaus laisvių suvaržymo. Susirinkusieji, kurių buvo daugiau nei trys tūkstančiai, skandavo šūkius „Laisvę Lietuvai!“, „Šalin okupantus!“, „Rusai, lauk iš Lietuvos“. Mieste buvo platinami atsišaukimai „Tegyvuoją nepriklausoma Lietuva!“, „Tegyvuoją gegužės 18-oji!“ Šie antisovietiniai protestai Kaune tuo metu buvo vieni gausiausių SSRS mastu. Sovietų okupacinė valdžia prieš manifestantus, be milicijos, panaudojo ir SSRS kariuomenės desantininkų, ir Vidaus reikalų ministerijos specialius karinius būrius. Protestų malšinimų metu daugelis buvo žiauriai sumušti. Gegužės 20-ąją į „Laisvės“ kino teatrą Kaune buvo sukviešti aukštųjų ir vidurinių mokyklų vadovai, partorgai, komjaunimo lyderiai, profsąjungų aktyvistai. KGB pareigūnai jiems keletą kartų demonstravo 5–7 minučių juostą, kurioje buvo užfiksuotas jaunimas Laisvės alėjoje ir miesto sodelyje, ir užsirašinėjo atpažintų jaunuolių duomenis. Vėliau šie kadrai tokiu pačiu tikslu buvo rodomi „Planetos“ kino teatre įmonių vadovams. Per pačias protesto demonstracijas ir po šių atpažinimų iš viso buvo suimti 402 asmenys. KGB pareigūnai analizavo juos socialiniu lygmeniu, nustatė, kad iš šių suimtų 351 vyro ir 51 moters 97 buvo komjaunuoliai, 192 darbininkai, 37 tarnautojai ir kiti. Iš jų 33 buvo patraukti administracinėn atsakomybėn.

Aktyviausiems 1972 m. gegužės 18–19 d. Kauno įvykių dalyviams iškelta baudžiamoji byla, kurioje vykdyti tardymą buvo pavesta iš LSSR KGB Tardymo skyriaus sudarytai tardytojų grupei. Lietuvos SSR Aukščiausiojo teismo teisminės baudžiamųjų bylų kolegijos 1972 m. spalio 3 d. nuosprendžiu aktyviausi Kauno protesto įvykių dalyviai – Vytautas Kaladė, Antanas Kačinskas, Rimantas Baužys, Kazys Grinkevičius, Vytautas Žmuida, Jonas Prapuolenaitis, Juozas Macijauskas, Virginija Urbonavičiūtė – pagal LSSR baudžiamojo kodekso (BK) 193 straipsnį (grupinių veiksmų, kuriais pažeidžiama viešoji tvarka, organizavimas arba dalyvavimas juose), 225 straipsnio 2 dalį (piktybinis chuliganizmas), 99 straipsnio 1 dalį (tyčinis valstybinio ar visuomeninio turto sunaikinimas arba sužalojimas) buvo nuteisti laisvės atėmimu nuo vienerių iki trejų metų, bausmės atliekant pataisos darbų kolonijoje. Be to, dalis protesto demonstracijose dalyvavusių studentų buvo pašalinti iš aukštųjų mokyklų ir paimti į sovietinę kariuomenę.

1972 m. susidegino ir daugiau asmenų, tikėtina, R. Kalantos pavyzdžiu. 1972 m. gegužės 29 d. Varėnoje, prieš tai iškėlęs Trispalvę, susidegino V. Stonys. Tų pačių metų birželio 3-ąją Kaune susidegino Andrius Andriuškevičius. Birželio 22-ąją Šiauliuose susidegino keturiasdešimtmetis Juozapas Baracevičius. Tačiau šie faktai buvo jau nuslėpti nuo

visuomenės ir didesnio atgarsio nesulaukė. Ši kraštutinė protesto forma – savižudybė susideginant – neišnyko ir vėliau. 1976 m. rugpjūčio 10 d. sovietų kariuomenėje, kareivių akivaizdoje, susidegino Antanas Kalinauskas. Dėl laisvos Lietuvos siekio 1989 m. kovo 3 d. Klaipėdoje, prie Lenino paminklo, susidegino liaudies meistras, dailininkas marinistas Vytautas Vičiulis. 1990 m. balandžio 26 d., protestuodamas prieš Sovietų Sąjungos paskelbtą ekonominę blokadą, Maskvoje, Revoliucijos aikštėje, susidegino Stanislovas Žemaitis. Dėl tų pačių priežasčių žinomas skulptorius Rimantas Daugintis 1990 m. gegužės 9 d. susidegino prie SSRS ir Vengrijos sienos.

Siekiant sumenkinti R. Kalantos poelgį, 1972 m. KGB iniciatyva buvo sudaryta teismo medicinos ekspertų komisija, kuri nustatė, kad neva jis sirgo šizofrenija ir negalėjo suprasti tikrosios savo veiksmų prasmės. Tačiau tai įrodo tik tiek, kad dalis Lietuvos psichiatrų buvo verčiami bendradarbiauti su KGB, nusižengiant Hipokrato priesaikai. Jei R. Kalanta būtų sirgęs šizofrenija, jis jokių būdu nebūtų galėjęs gauti leidimo lankyti treniruotes DOSAAF (sovietinė sukarinta visuomeninė organizacija) šaudymo sekcijoje. 1989 m. sudarytai psichiatrų komisijai nepavyko rasti jokių duomenų, kad jis būtų sirgęs psichikos liga.

Kauno demonstracijų aidas nuvilnijo per visą Lietuvą. Miestuose ir miesteliuose KGB fiksavo padidėjusį skaičių išplatintų antisovietinių atsišaukimų ir Trispalvės iškėlimo atvejų. 1972 m. birželio naktį prie Kauno–Klaipėdos plento, netoli Ariogalos, prie šaltinio ant Dubysos šlaito, Vilniaus studentai pastatė metalinį kryžių su užrašu: „Romui Kalantai, pasiaukojusiam už Lietuvą.“ Šis kryžius labai greitai sovietų valdžios nurodymu buvo sunaikintas. Lietuvos mokyklose moksleiviai švarko atlapų vidinėse pusėse ėmė segėti nepriklausomos Lietuvos simboliką, tokiais ir panašiais būdais tapatindamiesi su laisva Lietuva.

Šie įvykiai nuaidėjo ir per pasaulį, buvo plačiai nušviesti Vakarų spaudoje, kartu primenant ir Lietuvos inkorporavimo į SSRS aplinkybes. Jau 1972 m. gegužės 20 d. pasaulį pasiekė žinios apie Romo žūtį, neramumus Kauno mieste. Vėlesniais metais JAV lietuvių bendruomenės nariai kiekvienais metais prisimindavo R. Kalantos auką, kartu tai buvo dar viena proga priminti pasauliui apie Lietuvos nepriklausomybės siekį. Įsidėmėtinas, bet dar menkai pabrėžiamas istorinis faktas, kad 1972 m. gegužės 22 d. Maskvoje prasidėjo JAV prezidento Ričardo Niksono vizitas. R. Kalantos susideginimas ir antisovietiniai protestai Kaune JAV Prezidento vizito SSRS išvakarėse akivaizdžiai griovė mitą apie klestinčią ir visas problemas išsprendusią imperiją, supurtė jos valdžios institucijas. Šis politinis įvykis skatino Lietuvos išsivadavimo siekį. Pasaulyje gyvenantys lietuviai rengė minėjimus, leido knygas, pašto ženklus, statė paminklus ir kitus atminimo simbolius lietuvių bendruomenių susibūrimo vietose. R. Kalanta tapo neginkluotojo antisovietinio pasipriešinimo simboliu.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, Laisvės šauklys, nacionalinis didvyris R. Kalanta, buvo

deramai pagerbtas. 1990 m. gruodžio 27 d. buvo išleistas potvarkis jo kapą Kaune Romainių kapinėse laikyti vietinės reikšmės istorijos paminklu. Apie R. Kalantą ir vadinamąsias Kalantines [1990 m. pastatytas dokumentinis filmas](#) „Fontano vaikai“ (rež. [Raimundas Banionis](#) ir [Andrius Šiuša](#)); parašytos knygos: Juozo Grušio-Žilvinio „Po ugnies ženklų“ ([1999 m.](#)), Egidijaus Aleksandravičiaus ir Kastyčio Antanaičio „Romo Kalantos auka: 1972 metų Kauno pavasaris“ ([2002 m.](#)), [Gintauto Iešmanto poezijos](#) knygelė „Kauno elegija“ ([1997 m.](#)). Neramumai, vykę Kaune po R. Kalantos susideginimo, ekranizuoti filme „Emilija iš Laisvės alėjos“ (rež. Donatas Ulvydas, 2017 m.).

Lietuvos Respublikos Prezidento 2000 m. birželio 30 d. dekretu R. Kalanta (po mirties) apdovanotas Vyčio Kryžiaus 1-ojo laipsnio ordinu (dabar – Vyčio Kryžiaus ordino Didysis kryžius). 2002 m. gegužės 7 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Romo Kalantos aukos diena, gegužės 14-oji, buvo įtraukta į atmintinų dienų sąrašą ir paskelbta Pilietinio pasipriešinimo diena. 2002 m. gegužės 14 d. Kaune atidengtas žūties vietos įamžinimo paminklas „Aukos laukas“ ir įrašas grindinyje: „Romas Kalanta 1972“ (skulpt. Robertas Antinis jaunesnysis, arch. Saulius Juškys).

LGGRTC darbuotojai Raimundas Kaminskas ir Arvydas Gelžinis

